

DE OPRICHTING EN VERWEZENLIJKING VAN 'ONS HUIS' IN 1933 TE OVERDINKEL

Hoe in de grote crisistijd met voortvarendheid, veel inzet en zelfwerkzaamheid het onderkomen voor 'de moderne (socialistische) arbeidersbeweging' tot stand kwam.

Vorbereiding

Het begon als gevolg van de beurskrach van 1929. De wereldwijde economische crisis had grote werkloosheid tot gevolg. Ook Nederland en Twente bleef dit niet bespaard. In bijna elk Overdinkels gezin zaten wel mannen met de armen over elkaar en nergens kwamen ze weer aan de slag. Ze liepen zich 'bij de deur te vervelen', zoals men toen zei. En de armoede, waarvoor de 'immigranten' aan het einde van de negentiende eeuw uit het noorden waren gevlucht, deed weer zijn intrede. Door bestuursleden van socialistische verenigingen en organisaties werd daarom in februari 1933 geopperd: 'Hadden wij als arbeidersbeweging maar een eigen gebouw voor het vermaak van de werklozen. En ook voor andere activiteiten zou dat een goede zaak zijn.'

Zij besloten een vergadering te beleggen en de bestuurders van verwante verenigingen en organisaties uit te nodigen, zoals bijvoorbeeld de S.D.A.P. (Sociaal Democratische Arbeiderspartij), de textielarbeidersorganisatie 'De Eendracht', organisaties van bouwvakarbeiders, landarbeiders en fabrieksarbeiders, de VARA (Vereeniging van Arbeiders Radio Amateurs), en de zangvereniging 'Ontwaakt'. Al deze organisaties hadden een binding met de 'moderne arbeidersbeweging' of wat in die tijd wel 'de rooien' werd genoemd.

Op 8 februari 1933 besluiten zij een stichting op te richten, om te bereiken dat er in Overdinkel een eigen ontspanningslokaal komt. En dit te realiseren door het plaatsen van renteloze aandelen, verlotingen en collectes.

In eerste instantie wordt gedacht aan een houten gebouw. Dit had de voorkeur omdat de ondergrond gehuurd moest worden. Bij huuropzegging kon het gebouw dan eenvoudig verplaatst worden.

De heer H.J. Bennink (hoofd van de O.L. school) komt met het idee contact op te nemen met de Coöperatie en deze te verzoeken, de grond voor de op te richten stichting te kopen. Er wordt een voorbereidingscommissie samengesteld bestaande uit de heren H. Smid, J.H. Bennink, P. Topper, M. van Aartsen en W. Lem (notulist).

Overdinktel Febr 1933

Reeds twee jaar lang gaat er
over de wereld een "spook" en dat
spook heet ook Overdinktel. Het
is het spook der werkloosheid.
We kunnen ook hier in Overdin-
kel spreken van honderden werke-
lozen. Die werklozen loopen op
straat, of nitten in huis, rich te
vervelen. "Wanneer de arbeiders-
beweging maar een eigen gebouw had.
noo werd er van verschillende kanten
gerekend. Dat vraagstuk hield
ook enkelen bezig die het verder
in trachten dan alleen de berege-
noemde opmerking, dit leide dan
sover dat die personen er te over-
gingen een gecombineerde bestuurs-
vergadering byeen ~~op~~ te roepen.
De volgende organisatie werden uit-
genoodigd: S. D. O. P., Textiel en
"De Eendracht", S. D. V. C., organ-

Een pagina uit het notulenboek van Ons Huis, vermoedelijk geschreven door de heer W. Lem.

Op zondag 26 februari komt de commissie voor het eerst bijeen ten huize van de heer Bennink. Hij kan medelen die morgen, samen met bestuurders van de Coöperatie te hebben overlegd over de aankoop van grond voor het gebouw. Zij zijn bereid een stuk grond te kopen, mits dit aan de Hoofdstraat zou liggen, om het daarna aan de nieuwe stichting te verhuren. Maar met het exploiteren van het gebouw wilde de Coöperatie geen bemoeienis hebben.

Burgemeester Van Helvoort had ondertussen het exploiteren van een ver-

enigingsgebouwtje goedgekeurd. Men besluit in zee te gaan met de Coöperatie en bovendien te proberen een stenen gebouw te realiseren. Er zullen aandelen worden uitgegeven van f 5,00 en men wil hoofdbestuurders van verwante organisaties en Kamerleden om een bijdrage gaan vragen.

Een leverancier uit Overdinkel had al aangeboden het materiaal voor de bouw op krediet te willen leveren, hetgeen in beraad wordt gehouden. Bouwvakarbeiders, waarvan er dus ook velen werkloos waren, hadden zich bereid verklaard het gebouw gratis te willen bouwen. En verder kwam op die zondagochtend ook nog de inrichting ter sprake zoals kasten, de beschoten kap en de kolenbergplaats. Het dagelijks bestuur van de voorbereidingscommissie werd gevormd: H. Smid is voorzitter en J.H. Bennink secretaris/penningmeester. W. Lem zal het notuleren voor zijn rekening nemen.

Zo zag de Hoofdstraat er uit in de Twintiger jaren. 'Ons Huis' zou verrijzen ter hoogte van het naoorlogse horecabedrijf Game. Later vond 'Het Trefpunt' onderdak in 'Ons Huis'. In 1987 ging het pand in vlammen op. Dat geldt ook voor dit schilderij dat eigendom was van de familie Game en verloren ging bij de brand van Saksenstal Gerrit in 2012.

Men houdt de vaart erin

Nog diezelfde week wordt een begin gemaakt met het plaatsen van een renteloze lening, die door de deelnemers kan worden afgelost met een bedrag van 10 cent per week.

In maart en april zijn er veel vergaderingen en ook veel acties, zoals bedelbrieven, binnengekomen giften, grondaankoop door de Coöperatie, collecteren en een te houden verloting.

Naast de bouwvakarbeiders uit Overdinkel boden ook mensen uit Losser aan om te helpen. De heren Smid en Topper zijn daarvoor naar burgemeester Van Helvoort geweest, met het verzoek om bij de werkloze bouwvakkers die willen meehelpen de steun, die ze ontvangen, niet in te houden. De Coöperatie wordt gevraagd op te treden als bouwuitvoerder. Dit in verband met de ongevallenwet.

Op 26 maart volgt een overlegvergadering met de bestuurders van de Coöperatie, de heren Bevers, Soetekouw en Smit. Het gebouw zal verrijzen op het achterste deel van de grond, rekening houdend met een eventuele uitbreiding in de toekomst. Het stuk grond aan de Hoofdstraat, dat ter beschikking werd gesteld, was 16 meter diep en 15 meter breed. Verder wordt met het oog op verdere uitbreidingsplannen op de naast liggende grond een optie gevraagd.

Haka was het merk van de coöperatieve winkels. Arbeiders waren vaak lid van de Coöperatie en in de winkels verkochten ze van alles, levensmiddelen, fietsen, maar ook spullen voor woninginrichting. Er waren ook al toonkamers, waar je kon gaan kijken.

De heer Bevers zegt toe het gevraagde voorschot in het Coöperatiebestuur te willen verdedigen, maar stelt daarbij wel een aantal eisen, o.m. de oprichting van een eigen stichting voor het gebouw, waarin vanuit elke organisatie en vereniging iemand zitting moet nemen. Ook moeten alle leden van de verschillende organisaties, die van het gebouw gebruik zullen maken, per week een klein bedrag storten. Iedere organisatie heeft de verplichting te zorgen dat het bedrag betaald wordt.

De commissie kan over het voorschot beschikken, zodra een kwart van het benodigde bedrag bij elkaar is. Dit om er zeker van te zijn dat de Coöperatie het voorschot terug zal krijgen.

In de openbaarheid

Op 27 maart wordt er een openbare vergadering gehouden. De voorbereidingscommissie doet dan verslag van de vorderingen. Er wordt gepraat over de verloting en de heren A. v.d. Veen, H. Dokter, B. Lutke Schipholt en A. Bakker geven zich op voor het ophalen van de gelden van de renteloze aandelen. Daarvoor had men een systeem bedacht van een kaart met plakzegels. Wanneer de kaart vol was kregen de deelnemers het definitieve aandeel. Bij tussentijds zonder geldige redenen stoppen met de betaling, kwam het betaalde deel toe aan het gebouw.

Er worden 3000 loten uitgegeven à 25 cent per stuk. Met een advertentie in het Volksblad en de medewerking van actieve personen, die de loten aan de man willen brengen ook in andere plaatsen (tegen een kleine vergoeding), moet het een succes kunnen worden. De burgemeester had al toegezegd de verloting toe te staan. Men pakte het inderdaad Twentebreed aan. Zo fietste het hoofd van de lagere school samen met een andere inwoner van Overdinkel naar Goor om daar loten te verkopen.

Ook de organisaties die gebruik zullen gaan maken van het nieuwe gebouw, zoals de S.D.A.P., de textielarbeidersbond de 'Eendracht', de bouwvakarbeidersbond, de leden van de VARA, zangvereniging 'Ontwaakt' enz. beleggen bijeenkomsten, om te komen tot de oprichting van een 'vereniging tot stichting van een eigen gebouw'. Leden waren 'de moderne arbeidersverenigingen te Overdinkel'. Men verwacht dat het met de textielarbeidersbond wel enige strubbelingen zal geven over de contributie van de 1 cent. Ook van de leden van de VARA zou wel wat tegenwerking ondervonden kunnen worden, want daar zijn mensen bij, die geweldig gekant zijn tegen de Coöperatie. Er was dus bepaald geen eenheid in het 'rode front'.

Oprichting nieuwe vereniging

Maar op 10 mei is het zover. Dan wordt de 'vereniging tot exploitatie van een eigen gebouw' opgericht met als leden onder meer: de S.D.A.P., textielarbeidersbond 'De Eendracht', de bouwvakarbeidersbond, de zangvereniging 'Ontwaakt' en het N.V.V. De afdeling Overdinkel van de 'Eendracht' is verantwoordelijk voor de contributie, want het hoofdbestuur van de bond wilde er niets mee van doen hebben. De heer Ter Haar neemt daarna namens de afdeling Overdinkel zitting in het comité.

Tussen 10 mei en 4 september zijn er nog twee vergaderingen en men is druk met de verloting. De te winnen prijzen waren best fors voor die tijd: een Amstel- of Germaanrijwiel naar keuze, een wasmachine, een divan, een elektrisch strijkijzer. Allemaal artikelen, die een gemiddeld gezin in die crisistijd zeker niet in huis had. En dan waren er ook nog 21 waardevolle troostprijzen. Op 10 augustus vindt de trekking plaats, maar het is niet bekend wie de gelukkigen waren. Tijdens de verkoop van de loten had B. Reuvers een ongeluk met de fiets gehad. De reparatiekosten waren f 1,70, maar er werd besloten hem een vergoeding van slechts f 1,00 te geven. De stand van zaken met betrekking tot de verloting is gelukkig positief. Van de 3000 loten waren er 2367 verkocht.

Muziekvereniging 'De Eendracht'.

Financiën en bouw

Ook september werd een drukke maand met een schetsontwerp door de gemeentearchitect, begrotingen en het besluit een stenen gebouw te plaatsen, mits het mogelijk zou zijn daarvoor een hypotheek af te sluiten. Het geheel was door aannemer Maas begroot op f 2.800.

Het gebouw zou er als volgt gaan uitzien: omvang 15 bij 8 meter, ingang naar de straat, tochtportaal, rechts van tochtportaal de WC en links boekenkasten.

Nog geen toneel, aan de zijkanten twee vleugeldeuren en 3 ramen, muren 2.30 m hoog, geen zolder, plafond bekleed met triplex, boven in het voorfront enige ramen van gekleurd glas, terras. In de zaal zouden 200 personen een plaats kunnen vinden.

N.S.B.

De politieke situatie gaat nu ook meespelen. Het is 1933 en Hitler was op 31 januari aan de macht gekomen. De zaalhouder uit Overdinkel, waar de verenigingsbijeenkomsten werden gehouden, was lid van de N.S.B. geworden en verschillende mensen wilden daar nu niet meer komen. Deze boycot werd geopend door de Textielarbeidersbond. De zaalhouder was hierover zo beledigd, dat hij de organisaties en verenigingen van de 'moderne arbeidersbeweging' (dus de socialisten), niet meer in zijn zaal wilde toelaten. Ook iemand van muziekvereniging 'Eendracht' werd niet meer toegelaten, zodat vervolgens de volledige vereniging daar vertrok. De 'Eendracht' repteerde toen tijdelijk in de fietsenloods van Mees Rensen.

De socialistische arbeiders hadden dus niet meer de beschikking over een zaal waar men kon samenkomen, maar dat zou niet lang duren.

Grensovergang Tiekerhook. In 1933 zijn in het buurland de Nazi's aan de macht gekomen. In dat jaar vinden er in Overdinkel ook al strubbelingen plaats tussen de 'fascisten van Mussert', die in 1931 de N.S.B. had opgericht, en de 'Rooien'.

Herfst

Ondertussen is het oktober en dat wordt een hele hectische maand. Er wordt nog druk gesleuteld aan het bouwplan om besparingen te bereiken. Geen kelder onder het toneel, de W.C. buiten of binnen. Wat moet er wel en niet in het bestek worden opgenomen. Besloten wordt om de bouw onderhands aan te besteden bij aannemer Maas, maar hij moet dan wel zoveel mogelijk personen van de 'moderne arbeidersbeweging' in dienst nemen.

Het N.V.V. stemt in met de hypotheekverstrekking. Architect Smit maakt nieuwe tekeningen en hij moet haast maken, zodat de aanbesteding snel kan plaats vinden.

Er wordt voorgesteld het grondwerk zelf te doen, dat scheelde circa *f* 75. Maar anderen waren het daar niet mee eens en vonden dat het deel moest uitmaken van de aanbesteding, want er waren zoveel werklozen die wel graag een paar centen wilden verdienen. Het gaat allemaal heel democratisch: de gecombineerde bestuursvergadering op 25 oktober bij Horst in de werkplaats, moet hier dan maar over beslissen. Smid zal bij de 'Commissie van Maatschappelijke Hulpbetoon' nog wel even nagaan of het goed is dat de werklozen er aan meewerken.

Op die gecombineerde bestuursvergadering wordt door Smid en Bennink een uiteenzetting gegeven over alle zaken die hadden gespeeld.

Na veel heen en weer gepraat tussen voor- en tegenstanders stemt men in met het in eigen beheer nemen van de grondwerkzaamheden. De komende zaterdag 28 oktober om 13.00 uur zal men beginnen.

Op 26 oktober komt de commissie bijeen om het aanbod van aannemer Maas te bespreken, groot *f* 2.990. Men vindt dit veel te hoog en daarom mag ook aannemer Stoevenbeld inschrijven. De heren Smid en Topper brengen hem de tekeningen en de voorwaarden en op vrijdag moet zijn aanbieding er zijn. Hij krijgt dus één dag de tijd.

Die vrijdag wordt tijdens een commissievergadering bij Smid thuis, in het bijzijn van de gemeentearchitect Smit, het aanbod van Stoevenbeld geopend. Hij wil onder dezelfde voorwaarden en bestek het gebouw realiseren voor *f* 2.584. Dat scheelde *f* 406 en de bouw wordt dan ook aan hem gegend. De heren bedenken dat vanwege dat voordeel, het gebouw misschien wel een meter groter kan worden. Aan Stoevenbeld wordt gevraagd wat dat zal gaan kosten. Hij zal zo spoedig mogelijk berichten.

De aannemer vraagt tot zaterdagmorgen 12 uur de gunning stil te houden. Hij moet eerst stenen bestellen en ook geleverd krijgen. Want hij is niet georganiseerd in de aannemersbond en daarom wil men hem boycotten.

De toekomstige buurman, Beute, heeft schriftelijk toestemming gegeven dat men mag bouwen op een halve meter vanaf de achterzijde en een meter van de zij - erfgrans.

Omdat van de Coöperatie nog geen toestemming is ontvangen om te mogen beginnen met de bouw, gaat de heer Lem zaterdagmorgen nog even naar Enschede om die toestemming te krijgen en te praten over de aankoop van een meter grond, omdat met het nieuwe plan nu 16 meter nodig is. Dit loopt echter op niets uit. De heren Smit en Bevers kunnen hiervoor geen toestemming geven. Dezelfde morgen had Bennink het verzoek gekregen van de Coöperatie een schets te sturen van het bouwplan. Woensdag 1 november 1933 zal het Coöperatiebestuur het dan in de vergadering behandelen.

Men waagt het erop

De commissie besluit het er op te wagen en ook zonder de schriftelijke toestemming van de Coöperatie zaterdag 28 oktober gewoon te beginnen aan het grondwerk. Aannemer Stoevenbeld had de kruiwagens al klaargezet.

Zo gaat dan op die middag om 13.00 uur, na een voorbereiding van nog geen negen maanden, de eerste spade de grond in.

Ruim twintig personen werken als paarden om het grondwerk diezelfde dag klaar te krijgen en om 17.00 uur is het zover. De vrouwen hadden tussendoor koffie gebracht.

Zondag 29 oktober komen de commissieleden nog even bij elkaar voor de lopende zaak met de Coöperatie. Er was ondertussen telefonisch toestemming gegeven, maar het aankopen van de meter grond gaat niet door. Het gebouw

moet dan maar een meter verder naar voren gebouwd worden.

De heren Topper en Ter Haar worden in de commissie aangewezen om naar de aannemer te gaan en te praten over de bouwvakkers, die hij tewerk moet stellen, waarbij enkelen voorrang genieten. Verder kan hij beginnen het materiaal aan te voeren.

Zondag 5 november worden ten huize van Smid de laatste zaken besproken. Bennink was bij notaris Van Opstall geweest voor een 'Stichting tot oprichting en exploitatie van een eigen gebouw'. Verder ligt er een aanbieding van schilder Klaver voor het schilderen van het gebouw. Hij vraagt f 190 en dat komt overeen met hetgeen daarvoor berekend was en hij krijgt het werk gegund.

Het plan om iemand van het N.V.V. de eerste steen te laten leggen kan niet doorgaan, want zij kunnen niet aanwezig zijn, maar het vakverbond belooft wel aanwezig te zullen zijn bij de opening.

De bouw begint op 7 november en ondertussen wordt ook aan de inrichting gewerkt. B.J. Brillman legt voor f 43 twaalf lichtpunten aan.

Bij de firma Horst worden 150 klapstoelen aangeschaft à f 0,65 per stuk, verder nog 30 café stoelen à f 2,40 per stuk. En Tjibbe Knol levert een kachel met een capaciteit voor 1000 m³. Bennink weet nog een piano te koop en gaat met een pianostemmer kijken of het wat is. De piano wordt door de stemmer goed bevonden en gekocht voor f 45.

De notaris neemt het reglement en de statuten van het verenigingsgebouw te Hengelo als voorbeeld. Men besluit geen richtmaal te geven vanwege de kosten, want het gebouw werd 'met dubbeltjes bij elkaar gespaard'.

Opening

Op zaterdag 23 december wordt de opening gepland. De muziekvereniging 'Eendracht' biedt aan kosteloos de muziek te verzorgen. En als laatste worden er nog toneelgordijnen aangeschaft bij de firma Horst.

Twee dagen voor Kerst is het dan inderdaad zover. Er is schoongemaakt en er zijn nog 150 koppen en schotels aangeschaft.

De openingsreceptie is die zaterdagmiddag om 15.00 uur met vervolgens om 19.00 uur een feestavond.

Tien maanden en twee weken na het voornemen een gebouw te realiseren staat het er echt, in de volksmond al 'Ons Huis', genoemd. Zeven weken geleden aanbesteed en nu op 23 december 1933, kan de opening al plaatsvinden. Dit alles door de geweldige inzet van alle betrokkenen in het voortraject en bouwvakkers, die aan het werk konden gaan 'met behoud van uitkering', zoals we nu zouden zeggen.

Zangvereniging 'Ontwaakt'. Rechtsachter een deel van de gevel van 'Ons Huis'.

De opening wordt door een groot aantal afgevaardigden van de verenigingen bijgewoond en verschillende mensen voeren het woord. Gezien de lijst met maar liefst achttien sprekers, van nu deels onbekende organisaties, moet het een hele zit zijn geweest.

Ter opening hijst H. Lindeman van het N.V.V. de rode vlag en met enkele treffende woorden opent hij het gebouw. Hierna wordt spontaan de 'Internationale' ingezet.

Deze foto werd gemaakt bij de opening. Als er in 1933 al kleurenfoto's waren geweest hadden we kunnen zien hoe fier de rode vlag toen wapperde.

Voorzitter Smid dankt de sprekers voor hun woorden en de cadeaus (o.m. een klok en een schilderij), enveloppen en bloemen.

Ook zijn er nog diverse schriftelijke felicitaties ontvangen en iemand uit Overdinkel heeft de commissie ook een envelop doen toekomen. En 's avonds komen er nog meer geschenken binnen.

Om 19.00 uur die avond is er feest voor de genodigden en aandeelhouders. Zondagavond wordt het feest voortgezet waarbij 'Ons Huis' weer tot de nok toe gevuld is. Er moeten zelfs mensen worden teruggestuurd.

Na welkomst- en propagandistische woorden van de voorzitter wordt die avond verder verzorgd door onder meer de zangvereniging 'Ontwaakt' en de muziekvereniging 'Eendracht'.

Het was een opening van 'Ons Huis', die er wezen mocht!

Bertus de Jongeburcht.

VERBINDEN DOOR WAT SCHEIDT

Op 15 februari jl. werd in het Haagse Bos / Oldenzaalse Veen, de driemarkenstein voor Lonneker, Losser en De Lutte, tot Snippertsteen gedoopt. Bij die gelegenheid waren leden van de oudheidkundige verenigingen van de drie betrokken marken aanwezig en ook mensen uit Haaksbergen en Weerselo.

Speurwerk

De commissie Loakstenen en Begraafplaatsen van de Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker is erg actief in het opsporen van oude markensteinen. Er is nu goed digitaal, oud kaartmateriaal beschikbaar, zoals de kadastrale atlas van 1832. Met moderne computertechnieken, kunnen die kaarten over de huidige stafkaarten en luchtfoto's van Google Earth worden gezet. Met die informatie, en soms nog oude beschrijvingen en hulp van

omwonenden, wordt in het veld het oude knippunt in de markengrens en een eventueel bijbehorende grote veldkei gezocht. Als de oude markenstein gevonden is, komt de klus van het uitgraven of terugplaatsen. Natuurlijk gebeurt dat in intensief overleg met de omwonenden en grondeigenaren.